

Ög 81. Högby gamla kyrka.

Pl. 47, 48, 49.

Litteratur: C. F. Nordenskjöld, *Reseberättelse 1872* (Östergötlands museum), *Brev till Riksantikvarien* ¹⁶/₆ 1872 (ATA); L. C. Wiede, *Brev till H. Hildebrand* ¹¹/₃ 1873 (ATA); L. Fr. Löffler, *Till tolkningen af den östgötska Högby-stenens runinskrift* (1895), (manus i ATA); Adolf Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 105, 487 (med läsning efter Brate-Bugge, Runverser, reviderad efter O. von Friesen); O. Montelius, *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914), s. 117 f.; Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 86; E. Brate i *Sverges runinskrifter* (1922), s. 47 f.; Artikel i *Stockholms-Tidningen* ²⁰/₆ 1926; H. Westman, *Brev till Riksantikvarien i juli 1926* (ATA); Elias Wessén, *Skänningebygdens runinskrifter, i Skänninge stads historia* (1929), s. 15–16; Otto von Friesen, *Runorna* (Nordisk kultur, VI) (1933), s. 184; Henrik Schück, *Kgl. Vitterhets- historie- och antikvitetsakademien 2* (1933), s. 371; K. Harding, *Brev till Riksantikvarieämbetet om resningen av runstenen 1926* ¹⁴/₆ 1939, dnr 4362/39 (ATA) och ¹⁷/₁₁ 1939, dnr 4417/39 (ATA); I. Andersson i *Sveriges historia* (2 uppl. 1944), s. 41; Ivar Modéer i *Namn och bygd* (1944) (inskriftens **o** · **furi** behandlat i uppsatsen om Föret); Sven B. F. Jansson i *Upplands runinskrifter I* (1943), s. 327 (inskriftens **o hulmi**).

Äldre avbildningar: *Teckningar av Nordenskjöld* (a.a.); B. Cnattingius, *Foto 1926* (Östergötlands museum); Förutom Brates fotografier finnas två sådana av E. Wessén (ett i *Skänninge stads historia*, s. 16, med stenen liggande, och ett i ATA, taget sedan stenen rests på nuv. plats) samt ett av O. von Friesen, återgivet i *Runorna* (1933), s. 184.

Vid Brates besök låg stenen på Högby ödekyrkogård, sedan den vid kyrkans rivning år 1874 uttagits ur sakristieväggen, där den redan på Hadorphs tid satt inmurad med den korstecknade, smalare inskriftssidan utåt. Den bredare sidan med den långt märkligare, numera ej minst tack vare skolornas läroböcker allmänt bekanta inskriften om den gode bonden Gulle och hans fem söner, har alltså ej varit bekant före år 1874.⁷³

Det monumentalt verkningfulla blocket står nu rest på krönet av den kulle, som upptages av Högby forna kyrkogård, omedelbart intill den plats, där kyrkan en gång stått. Stenens höjd är nu c:a 3,20 m. över markytan, den bredare av de ristade sidorna mäter 1,08, den smalare 0,75 m.

Runorna äro överallt djupt huggna och stå i grytets egen ljusare ton så tydligt avtecknade mot granitens svagt ljusröda barkyta, att de utan imålning kunna läsas, när stenen rengöres. Även dekorens slingor och övriga detaljer äro mycket omsorgsfullt huggna och välbevarade.

Inskrift:

Sidan A: **puķir** · **respi** · **stin** · **þansi** · **eftir** · **asur** · **sin** · **mupur** · **brupur** · **sin** · **iar** · **eatapis** · **austr** · **i** ·

krikum ·

65

Sidan B: **kuþr** · **karl** · **kuli** · **kat** · **fim** · **suni** · **feal** · **o**⁷⁴ · **furi** · **frukn** · **treks** · **asmutr** · **aitapis** · **asur** ·

austr · **i** **krikum** · **uarþ** · **o hulmi** · **halftan** · **tribin** · **kari** · **uarþ** · **atuti** · **auk** · **taupr** · **bui** · **þurkil** · **rist** ·

runar ·

195

»Torgård(?)⁷⁵ reste denna sten efter Assur, sin morbroder, som dog österut i Grekland.

Gode bonden Gulle
gavs fem söner.
Föll på Fyris
djärv⁷⁶ unge Åsmund.
Assur ändades
österut i Grekland
Halvdan blev
på Bornholm(?) dräpt,
Käre **atuti**⁷⁷,
och död är Boe.

Torkel ristade runorna.⁷⁸»

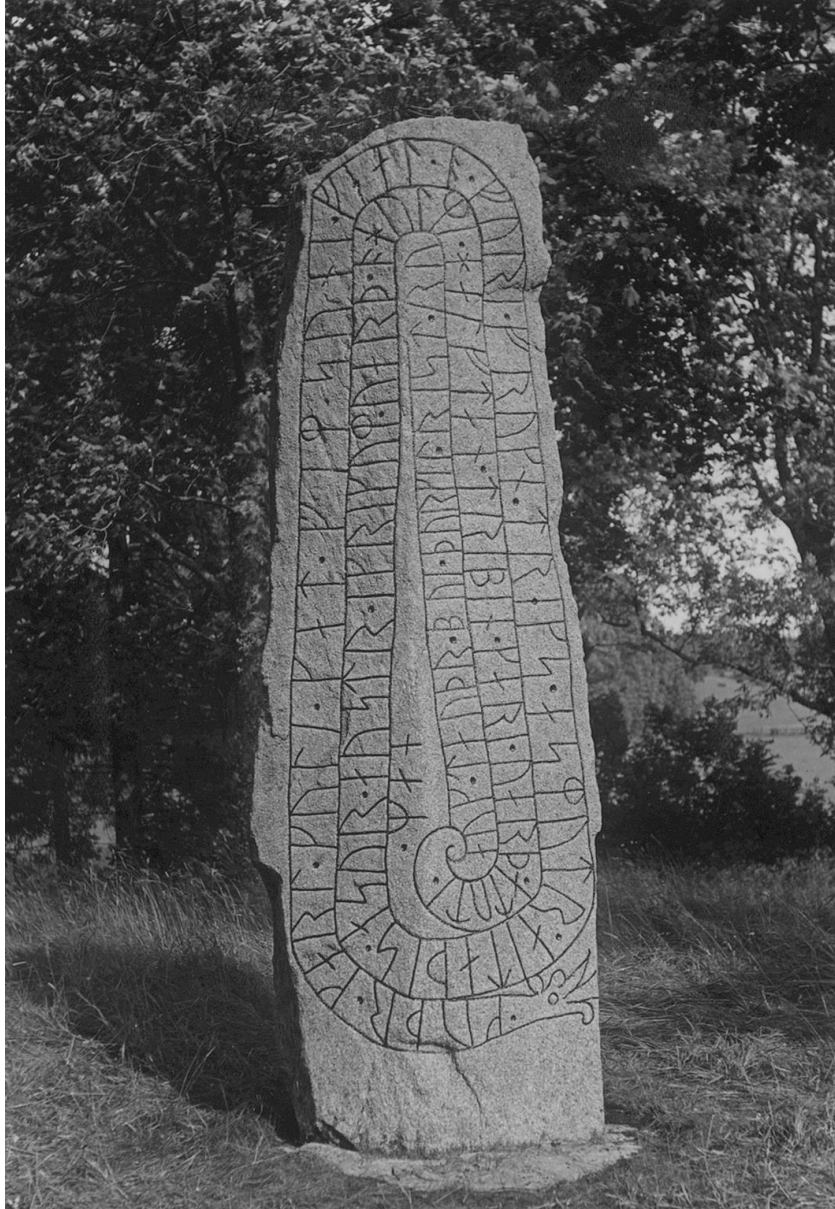
⁷³ Även Brate anger att stenen togs ut ur muren 1874, men av Nordenskjölds reseberättelse 1872 framgår att inskriften på stenens bredsida upptäckts redan i maj 1872. Jämför figur 96.

⁷⁴ De båda åsrunorna har Wessén ändrat till **o**. I marginalen anges: För enhetlighetens skull bör i runverket yngre runradens runa **þ** alltid återges på samma sätt. (Därmed är ju intet sagt om uttalet.)

⁷⁵ Nordén skrev »Torger (eller Torgård?)». Detta har Wessén ändrat till »Torgård(?)». I marginalen anges: Vi ska icke gå baklänges! Sätt möjligen ett ? efter namnet.

⁷⁶ Nordén hade skrivit »Föll på Fyris, / frejdad, unge Åsmund.» I marginalen skriver Wessén: »djärv, tapper (icke frejdad!)». Vidare skriver Wessén: Viktigare i denna publikation, att ge en *exakt* tolkning än en *metrisk!* *frökn* står rent attributivt. Att sätta »frejdad» inom komma, är en förvanskning.

⁷⁷ Nordén skriver: »Käre vid Dundee(?)». I marginalen skriver Wessén: »Bättre och riktigare: **atuti**».

Plansch 48. Ög 81. Högbý gamla kyrka. Foto Nordén 1946. [Vid planschen anges »Alternativ till föreg.!« och »Förefaller vara bäst«. Jansson skriver 1947: Delvis retusch. Möjlig]

Till läsningen: von Friesen och Brate läsa **r**. 20 oreserverat som **e**, oaktat den ojämnhet, som berör mittre delen av runans hst, är föga olik den naturliga gropighet, som finnes t.h. om hst i r. 30, vilken runa de bägge läsa som **i** (även om Brate påpekar ovissheten). **Den är sålunda icke lika tydligt stungen som 7, 49 e. Motsatsen mellan 20–24 eftir och 155–160 tribin (157 i är icke stunget)**⁷⁹ har spelat en roll i diskussionen av det samnordiska *e*-ets utveckling (A. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, 1904, § 113). **Noreen anför Högbystenens tribin : eftir som exempel på**⁸⁰ att »Die allerältesten runeninschr. unterscheiden noch altes *a* und durch *i*-umlaut aus *a* entstandenes *æ*«. För slutsatser av denna vittgående art utgör runan 20 icke en bärkraftig grund; ristarens punkter äro i övrigt omsorgsfullt utarbetade, men den ojämnhet, som berör r. 20, har åtskillig likhet med en naturlig bildning. I ännu högre grad än vid r. 20 är det vid r. 87 anledning varna för⁸¹ långtgående slutsatser på grundval av

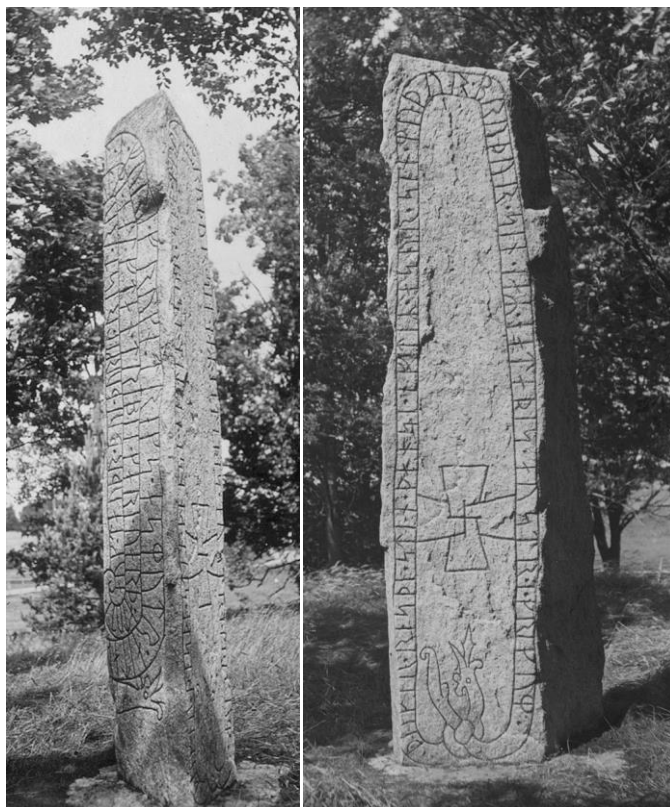
⁷⁸ I marginalen har Wessén skrivit ett utropstecken.

⁷⁹ Nordén skriver: »Denna läsning av runan 20 som **e**», texten har ändrats enligt Wesséns kommentar på baksidan av manusbladet.

⁸⁰ Nordén skriver: Högbystenens såsom säkert betraktade **eftir** ställdes då i motsats mot inskriftens **tribin**, och Noreens slutsats blir,

⁸¹ Nordén skriver: »[...] varna för affirmativa påståenden och långtgående slutsatser [...]». De i utgåvan utelämnade orden har Wessén strukit/satt inom parentes.

dessa **ibland**⁸² vanskliga avgöranden, huruvida en runa är stungen eller ej. R. 87 har av Brate utan varje kommentar, alltså obetingat, lästs som **u**.⁸³ O. von Friesen återger emellertid runan hos Noreen 1904 som **y** och i hans eget arbete *Runorna* (1933) som **ü**. På von Friesen bygger sedan Ivar Modéer, då han talar om **y**'et i **syni** såsom ristningens enda säkra **y**-runa, en slutsats som av honom utnyttjats vid behandlingen av inskriftens ortnamn **furi**. Emellertid visar en undersökning av ytan mellan hst och bst i r. 87, att här **knappast torde vara**⁸⁴ fråga om en huggen punkt, men några (ytterligt) fina små gropigheter finnas, som uppenbarligen tillhöra ytans struktur. R. 46 läser Brate helst som **i**, ehuru han påpekar pricken t.v. om hst,⁸⁵ von Friesen läser 46 som **i**, och enligt min mening äro 30 och 46 utan skymt av tvivel **i**-runor. R. 84 läser von Friesen som **e**, Brate som **i**. Den mjukt konturerade fåra, som löper fram mellan r. 84 och 85, framträder ju emellertid för ögat omedelbart såsom naturlig, och von Friesens läsning saknar varje berättigande.⁸⁶

Plansch 49. Ög 81. Högbysåker gamla kyrka. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947 om den högra bilden: Stor retusch Foto 1946.]

Namnet på den, som rest stenen, **pukir**, tolkades av Stephens och i anslutning till honom av Bugge samt i början även Brate såsom »genom dissimilation uppkommet av *Borgæirr*, i senare svenska *Tyrger*.»⁸⁷ Emellertid frångick Brate sedermera denna uppfattning, i det han fäste avseende vid, att **pukir** ändas på **r**, icke på **ṛ**. Då Wimmer påvisat, att redan i 900-talets inskrifter framför dentaler **ṛ** övergår till **r** (jfr inskriftens egna förekomster: **kuṛ**, **asmutr**, **tauṛ**), finner Brate det lättare att förklara ett **pukir** såsom uppkommet ur ett *Borgærðr*,⁸⁸ och denna mening har sedan allmänt godtagits; redan Noreen har översättningen Torgärd. Själv har jag emellertid svårt att frångå den tanken,

⁸² Nordén skriver »alltid», vilket Wessén ändrat till »ibland» och i marginalen skrivit »Ingalunda!».

⁸³ Jansson kommenterar denna mening i sitt PM från 1947: Egenartat i sanning att se Nordén som praktiskt taget aldrig kommenterar sina ofta högst osäkra läsningar uttrycka sig på sådant sätt om gamle Brate. Han har gjort det ofta, inte bara när det gäller Brate: i många fall har jag ändrat hans olämpliga uttrycksätt.

⁸⁴ Nordén skriver: »under inga omständigheter kan vara». Wessén skriver i marginalen: Alltför starkt! Jag har varit tveksam.

⁸⁵ Här har Nordén skrivit »(detta är ju ett sk!)» vilket Jansson strukit och i marginalen skrivit »Brate har självfallet ej åsyftat sk!».

⁸⁶ Wessén skriver i marginalen: Det är inte alls fråga om den! Förf. rör ihop två olika saker. 84 **e** är sannolikt stungen, ehuru det medges att punkten mitt på hst är tämligen grund, och att ett fullt säkert avgörande knappast kan ske. Jag läser liksom v. Fr. **e**. Och att detta »saknar varje berättigande» beror blott på otillräcklig iakttagelse.

⁸⁷ Nordén hade här skrivit »jfr *Tyrger*, belagt från norska Nordlandet», vilket i manuset är struket av Wessén.

⁸⁸ I marginalen skriver Wessén: Bortfall av **ð** mellan två **r** ej **ö**

att den tafatta⁸⁹ skrivningen **pukir** ligger närmre ett namn motsvarande fvn. *Þorgeirr*, fsv. *Þorgæirr* än *Þorgærðr*. På ristarens bruk av **r** resp. **ʀ** synes mig just intet vara att bygga; i en uppsats *Bidrag till svensk runforskning*, i *Vitterhets Akademiens Handlingar* del 55 (*Antikvariska studier* I), 1943, s. 226, har jag exemplifierat, hur i inskrifter från tiden omkr. 800 och därefter de bägge *r*-ljudens skrivning vacklar på ett överraskande sätt.⁹⁰ Dels har ristarnas förmåga av ljudanalys varit utvecklad (jfr hur Högbystenens egen mästare Torkel skriver **treks** för ordet *drængr*), dels har man saknat stödet av en fast rättskrivningsrutin. — Vid en tolkning **pukir**:*Þorgæirr* behöver man — bortsett från slutljudet — räkna med strängt taget blott *en* onöjaktighet vid skrivningen, medan man vid en tolkning *Þorgærðr* måste förutsätta *flera* sådana onöjaktigheter.⁹¹ Jfr hurusom Sö 36 skriver **purkir** för vad som uppenbarligen är *Þorgæirr*.

Vid tolkningen av strofens⁹² enskilda verser är följande att anmärka:

Ristaren varierar på ett osökt sätt och dock så, att man lägger märke till saken, beteckningarna för de olika brödernas dödssätt: Assur *ændaðis* (två förekomster), Åsmund *fell*, Halvdan *varð drepinn*, Kåre *varð drepinn* eller *dauðr*), Boe (är eller blev) *dauðr*. Och dock är det väl icke i första hand detta, att de unga männen dött så eller så, som diktaren är angelägen att bära fram. Lyssnar man inåt mot själva grundtonen i dikten, tycker man sig starkast förnimma stoltheten över sönerns vittfarenhet, deras död på fjärran vatten eller på fjärran stränder: Åsmund föll vid *Föret* (eller på Fyrisån),⁹³ Assur fick sin ände i *Grekland*. När det om Halvdan säges, att han vart dräpt **o hulmi**, vill man därför i detta uttryck helst se en Ortsbeteckning, »å holm», då ju en sådan bättre samstämmer med en symmetrisk uppbyggnad av dikten och med den nyss antydda avsikten hos diktaren: Fyris — Grekland — Holm, det är en logisk tankeföljd, Fyris — Grekland — holmgång (som ju **o hulmi** också kan betyda) är en inkonsekvens. Av samma skäl synes det mig mest rimligt, om versen om Kåres död **kari uarþ atuti** (**tribin**, lånat från det föregående, eller **taupr**, supplerat ur det efterföljande) läses så, att därvid ett ortnamn framkommer, vare sig nu detta blir *at Dundee*, såsom Stephens föreslagit, eller *at Uddi*, såsom Brate alternativt tänker sig.⁹⁴

Tolkningssvårigheterna från och med partiet om Halvdans död äro emellertid så stora, att en något större utförlighet här är påkallad.

o hulmi kan som nämnt i och för sig betyda »i holmgång». Ej mindre än tre isländska skalder ha uttrycket *á hólmi* i betydelsen 'tvekamp, holmgång' (Egilsson, *Lexicon poëticum*, 2 uppl. utg. av Finnur Jónsson 1931), en innebörd hos ordet *hólmr*, som är belagd även i Eddan (Fm 14). *Skora e-n á hólmi* är ett välbestyrkt uttryck i fvn. språk. Tolkningen »Halvdan vart dräpt i holmgång» är alltså formellt oantastlig.⁹⁵

Om man emellertid av ovan anförda skäl anser sig böra föredraga en tolkning »å Holm», återstår uppgiften att fastställa innebörden hos denna ortsuppgift. I äldre fornnordisk litteratur finnes blott ett belägg för betydelsen Bornholm hos detta *Hólmr* och det är i kap. 22 av Snorres Olov Tryggvessonshistoria (i Heimskringla), där Snorre först omtalar Olovs vistelse på Borgundarholm och hans seglats därifrån och till Vendland samt därpå citerar Hallfred Vandræðaskálds strof:

*Hilmir lét at Holmi*⁹⁶

hjalmskóð roðin blóði

hvat of dylði þess hólðar

*høð ok austr í Gørdum.*⁹⁷

Hallfred, som var född omkr. 967 och dog omkr. 1007, är helt samtida med Högbystenens, vilken såsom nedan skall påvisas torde ha tillkommit omkr. 1000 eller under årtiondet därefter. **Omkring**

⁸⁹ Wessén skriver: Det *riktiga* är att inskriften har en mycket redig ortografi, framför allt i fråga om **r** och **ʀ** som f.ö. konsekvent åtskiljas. Bör man då antaga ett fel i **pukir**? Jfr U 14, 326, 518. Det ligger, förefaller det mig, närmare att tro att **pukir** återger ett *Þorgærr* (< *Þorgærðr*) än ett *Þorgæirr* (< *Þorgæirr*). Det är icke så säkert att skrivningen är »tafatt».

⁹⁰ Wessén skriver i marginalen: Ex. ge intet stöd för en sådan slutsats. Delvis osäkra, delvis endast tolkningsförslag, som själva behöva allt stöd.

⁹¹ Wessén skriver i marginalen: Nej, snarare tvärtom.

⁹² Nordén skriver »Gulle-strofens», men »Gulle-» har av Wessén satts inom parentes.

⁹³ [Nordéns fotnot] För diskussionen av den rätta innebörden hos Högbystenens ortnamn **o furi** hänvisar jag till Ivar Modéers uppsats om *Föret och Fyrisvallarna i Namn och bygd* 1944.

⁹⁴ Wessén skriver i marginalen ett frågetecken och därunder: *varð* (drepinn l. dauðr) talar icke för att Kåre har fallit i *strid*.

⁹⁵ Wessén skriver i marginalen: Talar inte predikatet *varð drepinn* för att detta sannolikt är den rätta tolkningen?

⁹⁶ Nordén skrev *Hólmi*. Nedan har i utgåvan Nordéns 'i *Gørdum*' ändrats till 'i *Gørdum*'.

⁹⁷ [Nordéns fotnot] »Den hjälmklädde fursten modigt / - de bragderna må ej förtigas - / blodade vapnens egg / på Borgundarholm och i Gårdar» (Emil Olsons översättning).

ett⁹⁸ halvt århundrade senare är Adam av Bremen, som i sin Hamburgiska kyrkohistoria ävenledes begagnar uttrycket 'Holm' såsom beteckning för Bornholm. Betydelsefullast synes mig det ställe vara, där Adam talar om *illos presertim barbaros qui Pleicani dicuntur, et qui in Hulmo insula degunt, affines Gothi* (Berhard Schmeidler, *Adam von Bremen, Hamburgische Kirchengeschichte*, 3. Aufl., 1917, s. 236). Här anges ju uttryckligen öborna på Holm såsom grannar till blekingborna och götarna, och till yttermera visso ha flera handskrifter (B5, B3b och Soröhandskriften) partiet *in Hulmo insula* överskrivet med beteckningar för Bornholm (*in ultima Burgundeholma insula, Burgundeholm*). Jag har därför svårt att följa Sven B. F. Jansson, då han i *Upplands runinskrifter I*, s. 327 (under U 214) betecknar exemplen hos Adam såsom icke bevisande.

Emellertid har, enligt min mening, på senare år ännu ett bidrag⁹⁹ till kännedomen om önamnet Holm framkommit. Den år 1937 i Vallentuna kyrka i Uppland anträffade runstenen U 214 innehåller den versifierade uppgiften om en man, gift med Ingeborg:

Hann drunknaði a Holms hafi, (a · holms · hafi ·),

Skræið knarr hans i kaf,

þrik æinir k[v]amo af.

(»Han drunknade på Holms hav.

Hans knarr gick i kvav;

blott tre kommo av.»)

Sven B. F. Jansson, som tidigast publicerat denna inskrift och som sedan tillsammans med E. Wessén utgivit den i *Upplands runinskrifter I*, s. 325 f., anser det vara oförsiktigt att med utgångspunkt från Hallfred och Adam av Bremen draga slutsatsen, att *Holms haf* på Vallentunastenen betyder »Bornholms hav.» Jansson finner det »minst lika troligt, att vi i U 214 möta ett gammalt namn på Finska viken, vilken, såvitt jag vet, ingensstädes namnges i gamla källor. Namnet *Holms haf* skulle kunna tänkas ha uppstått genom en förkortning av ett äldre namn *Holm(gårds) haf*.» Emellertid måste mot detta tydningförslag invändas, att Holmgård var det nordiska namnet på Novgorod vid sjön Ilmen, beläget ett 20-tal mil från Finska viken, och man inser ej, varför detta namn på en rysk inlandsstad skulle uppträda som namngivare åt den för svensk seglation tämligen närliggande Finska viken. Lika litet övertygar Janssons framkastade tanke, att *Holms haf* möjligen kunde ha åsyftat skärgårdshavet öster om Stockholm: här förefaller ordet *holm* alldeles för allmängiltigt och vagt för att ha tjänat som namngivningsgrund. Ett vidsträckt skärgårdshav med ett otal öar och holmar skulle väl knappast kallas 'Holmens hav' — ty efter den dåtida motsvarigheten till nuv. *Stockholm* kan väl skärgårdshavet knappast ha uppkallats (om nu detta är Janssons mening).

Så som jag ser saken, blir det rimligast att såväl i det östgötska som det uppländska fallet ge det geografiska begreppet *Holm* den innebörd, som namnet obestriddligen har hos Adam av Bremen och synbarligen även hos Hallfred Vandræðaskáld, d.v.s. låta det åsyfta ön Bornholm.¹⁰⁰

Satssammanhanget i Högbyristningens slutparti är ovanligt, ja dunkelt:

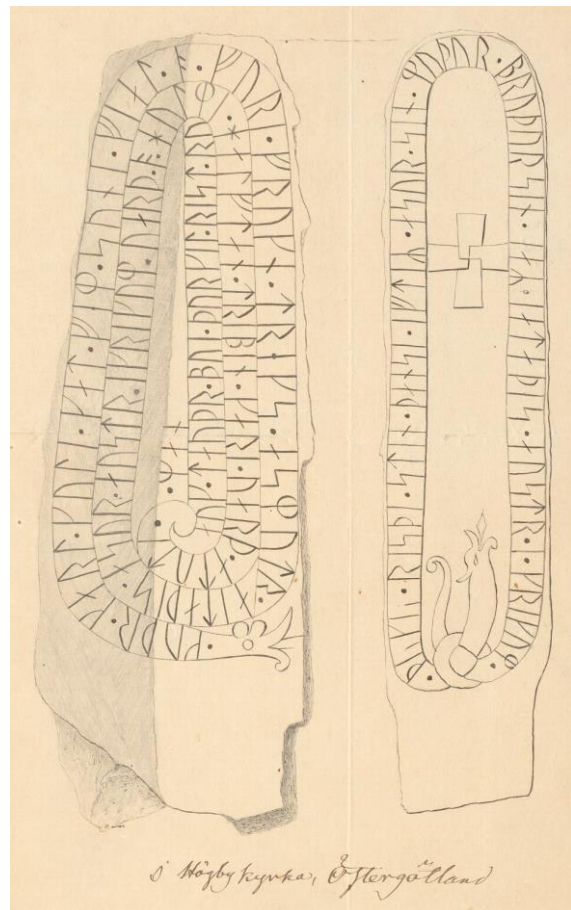

Fig. 96. Ög 81. Högby gamla kyrka. Teckning C. F. Nordenskjöld 1872 (ATA).

⁹⁸ Nordén skriver »Något», Wessén skriver istället i marginalen »Omkring ett».

⁹⁹ Wessén skriver om ordet »bidrag» i marginalen: Ej fullt korrekt uttrycksätt.

¹⁰⁰ Wessén skriver i marginalen: Intetdera ex. (Adam, Hallfred) visar att Bornholm på 1000-t. har kallats Holm. Vill man hävda den tolkningen av versen, bör man snarast förutsätta att den östgötska diktaren av strofen tillät sig samma frihet som Hallfred.

uarþ · ◦ hulmi · halftan · tribin ·

kari · uarþ · atuti ·

auk · tauþr · bui ·

Varmed skall *varð* i versen om Kåre suppleras? med det föregående *drepinn* eller det efterföljande *dauðr*? Om man får räkna med att ristaren fullt medvetet format ordföljden på stenen och alltså ej i distraktion¹⁰¹ kastat om orden från ett avsett *auk Boi dauðr* (såsom doc. Ivar Lundahl för mig framkastat), blir det väl rimligast att supplera det sista *auk dauðr Boi* med ett *es*, 'är', eller *varð*, 'blev'. Uttalandet om Boe får då karaktären av något fristående och avslutande: »och död är Boe».

Detta förefaller mig vara den sannolikaste tankeföljden hos ristaren: »Halvdan blev dräpt på Bornholm, Kåre **atuti**. Och Boe är död.» Men läser man med Bugge (alternativt), von Friesen **och** Noreen, Wessén: *Kari varð-at uti auk dauðr Boi*, »Kåre blev ej borta död, ej heller Boe», åsterstår det att förklara, hur meningen syntaktiskt är uppbyggd. Den nuvarande formuleringen ger intryck av stor otymplighet. Något bättre hade varit: *Kari varð-at uti auk Boi dauðr*, men även detta verkar otillfredsställande: de singulära formerna för verb och pr.-fylln. kännas stötande, ordföljden är krystad, rimflätningen är underhållig. Den svårighet, som vid tiden för Brates utgåva låg i den omständigheten, att nekande *-at* på fornsvenskt område då var känt blott från en enda inskrift och denna därtill i fornvästnordiskt språk (den öländska Karlevi-stenen) är emellertid numera avlägsnad,¹⁰² sedan en runinskrift från omkr. 800, det lilla miniatyrblecket från Ulvsunda — såsom jag läser dess svårt skadade inskrift — visar sig innehålla ett dylikt *-at*.¹⁰³

Till svårigheterna av syntaktisk art fogar sig också den metriska ofullkomligheten hos ett verspar sådant som det nyssnämnda. Vokalrimmet i *uti* kräver, att det obetonade¹⁰⁴ *auk* måste förutsättas bära stavrimmet i nästa helming,¹⁰⁵ och även om Bugge har anfört exempel på, att *ok* kan utgöra alliteration, förefaller dock denna möjlighet här på Högbystenen mycket obetydlig.¹⁰⁶

Helt annorlunda tillfredsställande vore rimflätningen i ett verspar av den förutsatta innebörden

*Kari varð at *Dundee (drepinn),*

auk dauðr (is) Boi.

Det är denna sista tolkning av Högby-strofens slutparti, som jag själv vill föredraga.^{107, 108}

Då Högbybonden Gulle fött fem söner till världen och åtminstone en dotter, och då den först nämnde (och därför kanske äldste) av sönerna stupat i Fyrislaget omkr. 985, varvid han väl får antagas ha varit minst 20–25 år,¹⁰⁹ får tidpunkten för Gulles giftermål kanske sättas till årtiondet efter 950. Om Gulles dotter (= **Torgärds**¹¹⁰ mor) fötts under äktenskapets första decennium och dottern sedan gift sig i 20-årsåldern, bör **Torgärd** ha kunnat komma till världen vid tiden för Fyrislaget och ha nått mogen ålder några år inpå 1000-talet, så att **hon** då kunnat taga initiativet till resandet av detta ståtliga minnesmärke över **hennes** morbroder Assur och dennes fyra bröder. Sannolikt var vid denna tidpunkt även **hennes** moder, Gulles dotter, död, ty eljest skulle väl även hon ha omnämnts såsom delaktig i minnesmärkets resande. I stort sett kan alltså Högby-stenen Ög 81 beräknas tillhöra det första årtiondet efter år 1000, en datering av intresse för bedömandet av den i inskriften nyttjade, upptill rundade **m**-runans åldersställning.

¹⁰¹ Wessén skriver i marginalen ett frågetecken för ordet »distraktion».

¹⁰² Wessén skriver i marginalen ett frågetecken.

¹⁰³ [Nordéns fotnot] A. Nordén: *Bidrag till svensk runforskning*, i *Vitterhets Akademiens Handlingar* del 55 (= *Antikvariska studier*, I), s. 146 f.

¹⁰⁴ Wessén skriver i marginalen: Är det säkert att det är obetonat?

¹⁰⁵ Wessén har strukit ordet »helming» och lagt in ett utropstecken i marginalen.

¹⁰⁶ Wessén skriver i marginalen: Är det egentligen mer naturligt att betona *dauðr*? Ett betonat *auk* = också, likaledes.

¹⁰⁷ Wessén skriver i marginalen: Var *Dundee* så känt? *När* stod slaget där?

¹⁰⁸ Wessén skriver i marginalen: Mitt förslag i Sv. Språkhistoria 2, s. 63n, borde nämnas. (Jag är annars inte så övertygad om det.) Jfr isl. *verða uti* 'omkomma (genom storm eller skeppsbrott)'

¹⁰⁹ Wessén skriver i marginalen: Han kallas *drængr*, d.v.s. ung, ogift.

¹¹⁰ Nordén skriver här och i det följande »Torger» och »han/hans», det har Wessén markerat och i utgåvan är texten justerad i enlighet med den ändrade översättningen.

Plansch 47a. Ög 81. Högby gamla kyrka. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947 om bilderna till pl. 47: Översiktbilder möjliga]

Plansch 48. Ög 81. Högby gamla kyrka. Foto Nordén 1946. [Beskuren. Vid planschen anges »Alternativ bild, se nästa!» och »Hålles något ljusare vid tagningen!».]

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.